

اثربخشی کیفیت محیطی مدارس بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۵/۱۰ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۷/۱۰

پریساکهایم نکویی

پژوهشگر دکتری معماری، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی،
واحد اردستان، اردستان، ایران. parisakhayam@gmail.com

بهرام شاهدی

استادیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی،
واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران. bshahedi@yahoo.com (نویسنده مسئول)

کاظم یزدی

عضو هیئت علمی گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی،
واحد اردستان، اردستان، ایران. yazdi@iauard.ac.ir

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: از آنجا که محیط مدرسه، محیط کسب دانش و رشد همه‌جانبه افراد است، کیفیت محیطی - مدرسه بر تجربه مثبت و منفی کسب‌شده دانش‌آموزان از مدرسه اثرگذار است. بوجه دنبال آن، ادراک دانش‌آموزان از محیط مدرسه، زمینه‌ساز رشد خودپنداره تحصیلی آنان می‌شود و اعتماد و اطمینان آنها به توانایی‌شان را افزایش می‌دهد. بنابراین، هدف پژوهش حاضر تبیین تاثیر ارتقاء کیفیت و ادراک محیطی فضای مدرسه بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان از نگاهی پدیدارشناسانه می‌باشد.

روش پژوهش: پژوهش حاضر به روش کیفی (اکتشافی) و با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی می‌باشد. روش گردآوری داده‌ها با استفاده از منابع اسنادی معتبر موجود و مصاحبه نیمه‌ساختار یافته با دانش‌آموزان مدرسه منتخب شهر اصفهان بوده است که اطلاعات گردآوری شده براساس روش تحلیل کلایزی در نرم‌افزار اطلس تی-آی (۸) ارائه شده است.
یافته‌ها: وجود امکانات مناسب در مدرسه که موجب بالابردن شاخص‌های ذهنی و عینی محیط خواهد بود، بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان نیز تاثیری مثبت دارد و در واقع این موارد به عنوان محرک‌های محیطی در فضای مدرسه بر فرد اثرگذار می‌باشد.

نتیجه گیری: نتایج پژوهش حاکی از آن است که با در نظر گرفتن شاخص‌های کیفیت عینی و ذهنی محیط و ارتقاء محیط کالبدی مدرسه براساس کیفیت‌های فضایی آن بر ادراک محیطی فرد موثر است، می‌توان بر عاطفه دانش‌آموزان نسبت به محیط مدرسه و داوری او نسبت به خود تاثیر مثبت ایجاد نمود که در نهایت، موجب ارتقاء خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان خواهد بود.

واژگان کلیدی: مدارس، کیفیت محیطی، ادراک محیطی، خودپنداره تحصیلی، دانش‌آموزان

مقدمه

موضوعات مهمی هستند (پایی مطلق، ۱۳۹۴: ۶۶). در طول دودهمه گذشته خودپنداره یک رفتار انگیزشی مهم- و تاثیرگذار بر پیشرفت تحصیل افراد دانسته شده است (زاهدباлян و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۹). از این رو، تاثیر محیط یادگیری بر خودپنداری در نوجوانی قابل بررسی است، عصری که به معنای بزرگترین اکتشاف و رشد و احساس خود فرد است (Wright, 2011). تحقیقات نشان داده- است که عوامل شخصیتی و محیطی دو منبع مهم و موثر در شکل گیری خودپنداره علی الاخصوص خودپنداره - تحصیلی است (خانمحمدی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۲۰). لذا، با توجه به مطالب بیان شده پیرامون مشکل موجود در جامعه امروز و با در نظر گرفتن معماری مدارس در به وجود آمدن این مقوله، پژوهشگران پس از بررسی موارد کلی، ریشه اصلی این مشکل را در پاسخگو نبودن اکثر مدارس نوین در مورد نیازهای دانش آموزان و در بیانی جزئی تر، فضاها متناسب با نوع فعالیت دانش آموزان کیفیت لازم را نداشته و محرک های محیطی در آن برای ارتقاء و شکل گیری بهتر شخصیت دانش آموزان کافی نیستند. با توجه به اهمیت سلامت جسمی و روحی دانش- آموزان، اهمیت ارتقاء کیفیت آموزش و بالابردن کارایی دانش آموزان و با توجه به ناکارآمدی ساختمان های آموزشی موجود کشور، لازم است به بررسی تاثیر شرایط کالبدی و متغیرهای طراحی مدارس بر نتایج آموزشی (موفقیت تحصیلی، سلامت و رفتار دانش آموزان) پرداخته شود (طبائیان، ۱۳۹۳: ۳۸۵). از این رو، تغییر در معماری مدارس آینده امری ضروری و اجتناب ناپذیر است (کامل نیا، ۱۳۹۴: ۳۵).

هدف و سوال تحقیق

پژوهش حاضر با هدف تبیین تاثیر ارتقاء کیفیت ادراک محیطی فضای مدارس در ایجاد محرک های محیطی فضای آموزشی و به دنبال آن، تبیین عوامل ادراک محیطی موثر در ارتقاء خودپنداره دانش آموزان در فرایند آموزشی بوده است. به بیان دیگر، پژوهشگران در این پژوهش، به دنبال یافتن پاسخ به سوالات ذیل می باشند: الف) چگونه ارتقاء کیفیت ادراک محیطی در فضای مدارس می تواند در ایجاد محرک محیطی فضای آموزشی موثر باشد؟ ب) عوامل موثر بر ادراک محیطی که می توانند در ارتقاء خودپنداره دانش آموزان در فرایند آموزش نقش اساسی داشته باشند، کدامند؟

امروزه آموزش یکی از اصول مهم رشد و پیشرفت نسل آینده ساز هر جامعه به شمار می آید. صاحب نظران بر این عقیده اند که آموزش و پرورش می بایست با پیشرفت های جهانی هماهنگ باشد. از سوی دیگر، این یک واقعیت است که موفقیت تحصیلی در مدرسه، محصول مشترک توانایی ذهنی و خواستن است، خواستن به معنای داشتن روحیه و انگیزه که می تواند دستخوش عوامل محیطی و بیرونی گردد (طبائیان، ۱۳۹۳: ۳۸۲). یکی از عوامل موثر تربیتی در آموزش و پرورش نوین، چگونگی معماری، کالبد و فضای مدرسه است. در تعلیم و تربیت جدید، فضای کالبد مدرسه باید چنان باشد که به عنوان عاملی زنده و پویا، در کیفیت فعالیت های آموزشی و تربیتی دانش آموزان ایفای نقش کند (طبائیان و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۴). لذا، پژوهشگران اصول مهمی را به صورت پراکنده برای طراحی این گونه کاربری ها معرفی کرده اند که رعایت آنها، می تواند اماکن مطلوب و متناسبی را از لحاظ کیفیت فضایی به وجود آورد (طیبی زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۶).

بیان مساله

در طراحی معماری و کالبدی بسیاری از مدارس و فضاهای آموزشی کشور، کمتر به جنبه های روانشناختی دانش آموزان توجه ویژه شده است، حال آنکه این فضاها بیشترین سطح ارتباط را با کودکان و نوجوانان به تعامل می گذارند (طبائیان، ۱۴۰۰: ۱۲۵). زیرا نوجوانان و جوانان عمده وقت خود را در محیط هایی مانند مدرسه یا خانه می گذرانند. به طور متوسط از دبستان تا کلاس دوازدهم، هر فرد ۱۴۰۰۰ ساعت را در مدرسه می گذراند و نوجوانان بیشتر ساعات بیداری خود را در محیط های تحصیلی سپری می نمایند؛ بنابراین مهم است که این محیط ها خوشایند و کارکردی باشند تا تجارب یادگیری را آسان سازند (منصوریار و جلالیان، ۱۳۹۶: ۶۹). در بررسی نوجوانان (۱۵-۱۸ سال) لازم به ذکر است، در دوران نوجوانی پیشرفت های شناختی دیدگاه نوجوان را نسبت به خود تغییر می دهد و آن را به صورت تصویر ذهنی پیچیده تر، سازمان یافته، و با ثبات در می آورد. در اواسط و اواخر نوجوانی، توانایی و تفکر انتزاعی به نوجوانان امکان می دهد تا صفات گوناگون خود را در یک سیستم منظم ترکیب کنند و استفاده آنها از کلمه وصفی نشان می دهد که می دانسته اند و ویژگی های روانی از موقعیتی به موقعیت بعدی تغییر می کنند. علاوه بر این ارزش های شخصی و اخلاقی، برای خودپنداری و نوجوانان بزرگتر،

پیشینه پژوهش

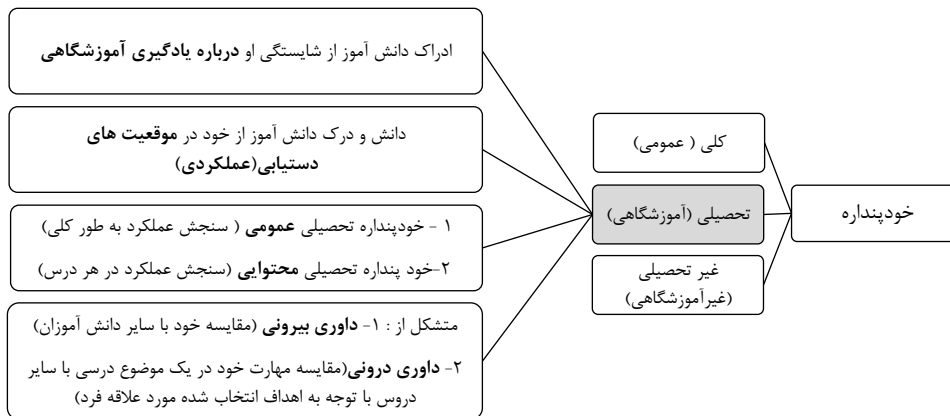
یادگیری تأثیر مثبت دارد و نتایج تحقیق آنها نشان داده‌است که محیط زیست مدارس می‌تواند به این موضوع کمک نماید؛ لذا، توجه به معماری منظر مدارس می‌تواند عملکرد تحصیلی افراد را بهبود بخشد که باید مانند دیگر عناصری خاص مثل صدا و نور مورد توجه باشد. در پژوهشی دیگر، مارش و مارتین (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که خودپنداره تحصیلی و موفقیت تحصیلی رابطه متقابلی با هم دارند. دانش‌آموزان با خودپنداره تحصیلی زیاد به تلاش بیشتر برای کسب موفقیت‌های تحصیلی بیشتری تمایل دارند (هاگت و همکاران، ۲۰۰۹، مارش و مارتین، ۲۰۱۲؛ مولر و مارش، ۲۰۱۳). بنابراین، با توجه به پژوهش‌های انجام‌شده پیرامون کلیدواژه‌های این پژوهش، پژوهشی در رابطه با تأثیر کیفیت محیطی مدارس بر خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان انجام‌نشده‌است.

مبانی نظری

مارش^۱ و همکاران (۱۹۹۱) خودپنداره را در سه سطح طبقه‌بندی می‌کنند: خودپنداره کلی^۲، خودپنداره تحصیلی^۳، خودپنداره غیر تحصیلی^۴. خودپنداره تحصیلی به اینکه چگونه در مدرسه عمل می‌کنیم و چگونه یاد می‌گیریم، مرتبط است (نژادعمران، ۲۵:۱۳۹۶). خودپنداره تحصیلی به ادراک دانش‌آموز از شایستگی او درباره یادگیری آموزشگاهی اشاره می‌کند. و معنی تلقی خود از قابلیت‌ها و محدودیت‌های تحصیلی است که نقش مهمی در فهم و یادگیری دانش‌آموزان و رشد و موفقیت آنها در مدرسه دارد (زاهدابلان و همکاران، ۱۳۹۶:۷۷).

خودپنداره تحصیلی شامل ریاضیات، زبان و دروس دیگر است و خودپنداره غیر تحصیلی شامل خودپنداره‌های بدنی، اجتماعی و هیجانی می‌گردد. این الگو مولفه‌های تحصیلی و غیر تحصیلی خودپنداره را که توسط پژوهش‌های متوالی حمایت شده‌است، از یکدیگر جدا می‌سازد. الگوی شاولسون چندین بار بازنگری شد و الگوی مارش- شاولسون نام گرفت. در این الگو، خودپنداره سازمان یافته و چندوجهی است مانند حوزه‌های پذیرش اجتماعی، کشش فیزیکی، توانایی و ورزش. این خودپنداره سلسله مراتبی است و خودپنداره کلی در آن پایدار می‌باشد اما برخی سطوح آن وابسته به موفقیت هستند و پایداری کمتری دارند. با رشد کودک خودپنداره افزایش می‌یابد، بیشتر چندوجهی و دارای جنبه‌های توصیفی و ارزیابنده می‌شود (مارش و یونگ، ۱۹۹۷). خودپنداره تحصیلی به دانش و درک دانش‌آموزان از خودشان در موقعیت‌های دستیابی (عملکردی)

در بررسی پژوهش‌های انجام شده پیرامون موضوع مورد بررسی، لازم به ذکر است که پیرامون کلیدواژه‌های پژوهش، تحقیقات بسیاری انجام‌شده‌است، به عنوان مثال در بررسی تحولات تاریخی مدارس در دوره‌های مختلف، ایمانیه (۱۳۵۵) دیدگاهی تاریخ‌گرایانه نسبت به موضوع دارد، و کل مدارس اصفهان را، از ظهور اولین آنها تا پیدایش مدارس جدید، براساس چگونگی پیدایش، محل، نام بنیان، ظرفیت مدارس، امکانات، نام مدیران و غیره مورد بررسی قرار می‌دهد؛ همچنین، سمیع آذر (۱۳۷۶) بر اساس تحولات تاریخی به بررسی تحولات مدارس ایران می‌پردازد و اعتقاد دارد معماری مدارس فعلی رهاورد تحولات تاریخی و اجتماعی است و نه نتیجه اندیشه و چاره‌جویی در مورد فضاهای کالبدی. در بررسی سایر پژوهش‌های انجام شده، در مورد فضای مدارس و نگرش دانش‌آموزان با توجه به شرایط محیطی مدارس و تأثیر آن در ارتباط با محیط و دانش‌آموزان، رابرت سامر (۱۹۶۹) در پژوهشی تأثیر ویژگی‌های روان‌شناختی دانش‌آموزان را در گزینش جایگاه خود در کلاس درس بررسی کرده‌است. همچنین، وینینگ (۲۰۰۶) مطالعه‌ای در راستای بررسی اثر محیط داخلی و طراحی فضای مدرسه بر پیشرفت و نگرش دانش‌آموزان انجام داده‌است. این مطالعه در مدارس غرب فیلادلفیا انجام شده و حوزه متمرکز در این مطالعه رنگ، نور و مصالح به کار رفته در طراحی می‌باشد. در مطالعه‌ای دیگر، رایت (۲۰۱۱) مطالعه‌ای در راستای بررسی تأثیر محیط-یادگیری بر خودپنداره انجام داده‌است. با این پیشنهاد که خودپنداره مثبت یک امر اساسی در بهزیستی عاطفی است و همچنین با موفقیت تحصیلی نیز مرتبط است، از اهمیت قابل توجهی در زمینه روانشناسی تربیتی برخوردار است. علاوه بر موارد گفته شده، ترکمان و همکاران (۱۳۹۵) عوامل سازنده کیفیت محیط آموزشی و عوامل موثر بر کیفیت یادگیری را مشخص نموده‌اند به این نتیجه رسیده‌اند که طراحی محیط فیزیکی مدارس با توجه به نیازهای: ۱- آموزشی، ۲- پرورشی (رشد شناختی و رشد اجتماعی) و ۳- نیازهای روحی و احساسی، محیطی موثر برای تحقق اهداف آموزشی می‌باشد. در بررسی سایر پژوهش‌ها، از نظر سلیمی و شبانی شهرضا (۱۳۹۴) نیز، طراحی محیط‌های آموزشی باید با توجه به عملکرد (از نظر دسترسی، فضا و کاربری) و همچنین انعطاف‌پذیری (از نظر دسترسی، عمق ساختمان و ارتفاع) صورت گیرد. همچنین، گاریبالدی و جوزی (۲۰۱۵) معتقدند که کسب مهارت‌های اجتماعی بر

تصویر ۱: بررسی مولفه‌های مهم در شاخص خودپنداره تحصیلی از نگاه پژوهشگران؛ فانی و خلیفه (۱۳۸۹)، نژادعمران (۱۳۹۶)، مارش و همکاران (۱۹۹۱) و یسن چن (۲۰۰۶) (پژوهشگران، ۱۴۰۲)

مدرسه مکان مناسبی برای پیشرفت اوست؛ پس به ماندن در مدرسه و انجام فعالیت‌های تحصیلی و مشارکت در امور مدرسه تمایل و اشتیاق پیدا می‌کند. این تمایل و اشتیاق در طولانی‌مدت باعث رشد بیشتر خودپنداره تحصیلی وی می‌شود و موفقیت‌های بیشتری کسب می‌کند که تمایل دانش‌آموز را به ماندن در مدرسه و سرمایه‌گذاری بیشتر در وقت خود را در مدرسه می‌گذرانند، دائماً در معرض تعاملات اجتماعی قرار می‌گیرد و ارزیابی می‌شوند. این ارزیابی‌ها چه مستقیم و چه غیرمستقیم خودپنداره فرد را شکل می‌دهند و خودپنداره تحصیلی زیاد، احساس کفایت و کنترل را در فراگیران ایجاد می‌کند و این عامل اشتیاق به تحصیل فراگیران را افزایش می‌دهد. در نهایت دانش‌آموز فعالیت‌های آموزشی را عاملی در جهت دستیابی به اهداف خود در نظر می‌گیرد و اهداف آموزشی و یادگیری را متناسب با اهداف شخصی خود می‌بیند و تحصیل را امری با معنا تصور می‌کند و بدین ترتیب، اشتیاق وی به تحصیل افزایش می‌یابد (زاهد بابلان و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۷). لذا، کیفیت زندگی در مدرسه باعث شکل‌گیری تجارب مثبت و منفی خاصی در ذهن دانش‌آموزان می‌شود. این تجارب به مرور تصوراتی از مدرسه و فعالیت‌های تحصیلی در ذهن دانش‌آموزان ایجاد می‌کند که خودپنداره تحصیلی نام دارد (زاهد بابلان و همکاران، ۱۳۹۳). به بیان دیگر، از جمله متغیرهایی که بر اشتیاق دانش‌آموزان به مدرسه و مشارکت بیشتر در فعالیت‌های مدرسه تأثیرگذار است، ادراکات و تجارب شخصی افراد از زندگی در محیط‌های مختلف و به تبع آن مدرسه است (بولند، ۱۹۹۵، ترجمه عباسی، ۱۳۸۵). بنابراین، با توجه به مطالب بیان شده، تأثیر ارتباط کیفیت محیط مدرسه بر دانش‌آموزان را می‌توان به صورت تصویر (۲) دسته بندی و بیان نمود.

اشاره دارد (بلفی، ۲۰۱۲). یسن چن (۲۰۰۶) خودپنداره تحصیلی را در سه بعد خودپنداره عمومی (دیدگاه کلی فرد درباره خود)، خودپنداره آموزشگاهی (دیدگاه فرد درباره توانایی‌های خود در تحصیل) و خودپنداره غیرآموزشگاهی (دیدگاه فرد درباره توانایی‌هایش در زمینه مسائل غیرآموزشگاهی) تقسیم بندی کرده است (بارمحمدی، قنادی و مقامی، ۱۳۹۱). به طور کلی خودپنداره فردی را می‌توان به صورت تصویر شماره ۱ دسته‌بندی نمود. از سوی دیگر، دانش‌آموزان خودپنداره تحصیلی خود را در هر یک از دو داوری بیرونی و درونی شکل می‌دهند. نخست داوری بیرونی که در این شیوه مهارت‌های فرد در یک موضوع درسی با مهارت دانش‌آموزان دیگر مقایسه می‌شود و در برگزیده مقایسه با معدل دیگر دانش‌آموزان مدرسه، کلاس یا دیگر فراگیران است. دوم، داوری درونی که در این شیوه مهارت‌های فرد در یک موضوع درسی با مهارت‌هایش در موضوع‌های درسی دیگر و با توجه به اهداف انتخاب‌شده مورد علاقه خود مقایسه می‌شود (نژادعمران، ۱۳۹۶: ۲۵). مهمترین مشخصه خودپنداره تحصیلی هم در حوزه‌های عمومی و هم محتوایی حالتی است که خودپنداره فرد در نتیجه کنش‌های متقابل و تجارب با دیگران مشخص می‌کند و این واقعیت را تأکید می‌کند که خودپنداره تحصیلی یادگرفتنی و قابل‌اكتساب در طی زمان است و معلمان نقشی مهم در شکل‌گیری خودپنداره و خودپنداره تحصیلی بچه‌ها دارند (منداگلیو و پیریت، ۲۰۰۳). افرادی که در انجام کارهای تحصیلی خود را مطمئن‌تر و توانمندتر می‌دانند، در مقایسه با دیگران خودپنداره تحصیلی قدرتمندی را پرورش می‌دهند و بالطبع چنین خودپنداره‌ای سبب رشد و پیشرفت تحصیلی فرد می‌شود. موفقیت‌های بیشتر به‌مرور این احساس را در دانش‌آموز ایجاد می‌کند که

ادراک و تجارب شخصی افراد از زندگی در محیط مدرسه	• موثرتر: • اشتیاق دانش‌آموزان به مدرسه و مشارکت بیشتر در فعالیت‌های مدرسه (بولند، ۱۹۹۵)
کیفیت زندگی در مدرسه	• رضایت کلی دانش‌آموزان از تجارب مثبت و منفی کسب شده که ریشه در فعالیت‌های درون مدرسه ای دارند. (کارشکی و همکاران، ۱۳۹۳)
ارتقاء کیفیت زندگی در مدرسه	• موجب احساس تعلق به مدرسه، مشارکت بیشتر در تکالیف و امور مدرسه، ایجاد انگیزه برای فراگیری مطالب درسی، نگرش مثبت به مدرسه، رابطه بهتر با دانش‌آموزان و معلمان، سلامتی جسمی و روانی (روک، فین، ۱۹۹۸)
بنابراین، با ایجاد و فراهم کردن محیط و جو مناسب در کلاس و مدرسه، ادراک دانش‌آموز از محیط مدرسه بهتر و کامل‌تر شده و بر فعالیت‌های روزانه او تاثیرگذار است که زمینه ساز رشد خودپنداره تحصیلی می‌باشد.	

تصویر ۲: تاثیر ارتباط کیفیت محیط مدرسه بر دانش‌آموز (پژوهشگران، ۱۴۰۲)

به علاوه، در بررسی مولفه کیفیت محیطی و فضایی^۵ محیط مدارس، لازم به ذکر است که این وجه از کیفیت بیشتر به فضای کالبدی یا محیط انسان ساخت از آن حیث که مجموعه‌ای از پدیده‌ها یا واقعیات عینی است که از طریق تجربه ذهنی به ادراک در می‌آیند اشاره دارد. با استناد به این تعبیر، بنیان معماری بر پایه دو مولفه «ماهیت عینی محیط و فضا» و «رابطه ذهنی افراد با آنها» تعیین می‌گردد. بر این اساس در چارچوب مفهومی نظریه‌های کیفیت محور در معماری، عمدتاً به رویکرد عینی، ذهنی، عینی-ذهنی (تعاملی) مراتب کیفیت را تعیین می‌کنند (معینی و اسلامی، ۱۳۹۱: ۵۰). در رویکرد عینیت محور، دنیای مادی یا اشیاء محسوس اموری واقعی محسوب می‌شوند و عالم خارج متمایز از تصور انسان و مستقل از ادراک وی تعریف می‌شود (دادبه، ۲۰۵: ۱۳۸۵). در این حوزه حس به عنوان ابزار شناخت مطرح می‌گردد و کیفیت به صفات و حالات وجودی تعبیر می‌شود، که مشخص‌کننده چگونگی هر شیء است (طاهرطلوع دل و سادات، ۱۴۰۰: ۱۵۲). در بحث تاثیر عوامل عینی می‌توان به اجزای کالبدی و ویژگی‌های بصری محیط اشاره کرد (همان: ۱۵۳). در حقیقت، کیفیت ساختاری و عملکردی^۶ سطحی از کیفیت در معماری است که گویای وجه ساختمانی یا کالبدی آن می‌باشد. در کیفیت کالبدی، نظریه‌های کیفیت محور عمدتاً بر مبنای ساختاری یک بنا و اغلب به صورت ضوابط و استانداردها در ارتباط با آن تعریف می‌شوند و از این رو گاه به ویژگی ظاهری ساختمان‌ها تعبیر می‌شود. این وجه از کیفیت، انعکاسی از وضع مادی زندگی انسان تلقی شده و از آنجا که اموری ثابت و واقعی هستند، سبب به وجود آمدن شاخص‌های عمومی جهت ارزیابی آثار معماری می‌شوند (همان: ۱۹۲). به علاوه، در بررسی کیفیت ذهنی محیط^۷، داده‌ها حاکی از این مطلب است که این رویکرد براساس چگونگی درک و توصیف مردم از وضع خود استوار است. در این رویکرد،

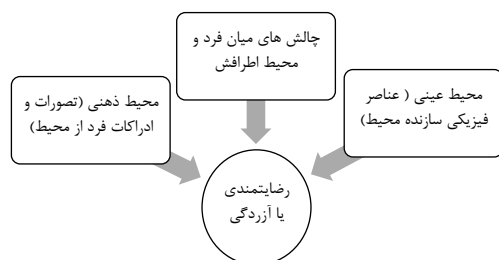
کیفیت سکونت به عنوان بخش‌ذهنی زندگی مورد توجه قرار می‌گیرد که توسط نگرش‌ها و احساسات انسان معین می‌شود. بیشتر تحقیقات مطالعاتی تأکید می‌کنند که کیفیت به صورت مستحکم با ادراک و احساس و اندازه-گیری‌های ذهنی افراد مرتبط است. شاخص‌های رضایت‌مندی و سعادت‌مندی به عنوان شاخص‌های پذیرفته شده در سنجش‌های ذهنی معیارها بسیار مهم هستند. به عبارت دیگر، احساس ما با واکنش احساسی بین روان ما و فرم محیط و اجزای اصلی آن در تعریف کیفیت سکونت دارای اهمیت است. شاخص‌های ذهنی هنگامی که بحث ونتیجه بر پایه روش‌های از پایین به بالا است بیشتر مورد توجه محققین قرار می‌گیرد. این استفاده از آن‌رواست که شاخص‌های ذهنی بیشتر بر پایه پاسخ‌های احساسی درونی از قبیل رضایت‌مندی زندگی، رضایت‌مندی از کار و شادی فرد به کار گرفته می‌شود (وجدانی در دستکار، ۱۳۹۱: ۴۲). «جنبه‌های ذهنی انسان-ها به طرح‌واره‌های ذهنی، زبان و حتی انتخاب محیط-های زندگی و نحوه استفاده از قرارگاه‌های رفتاری مربوط می‌گردد که این جنبه‌ها از نسلی به نسل دیگر از طریق تبادلات فرهنگی انتقال پیدا می‌کند» (پوردیپیمی، ۱۳۹۰: ۵). به‌طور کلی، عوامل کیفیت بخشی ذهنی محیط به شرح ذیل در جدول شماره (۱) دسته بندی و ارائه شده است.

بنابراین با توجه به مطالب بیان شده لازم به ذکر است که کیفیت محیط می‌تواند بر نحوه ادراک افراد از محیط و همچنین احساسی که نسبت به آن دارند، تاثیرگذار باشد، اما در محیط‌های یکسان درک و احساس افراد یکسان نیست. این تفاوت‌ها می‌تواند در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و یا روان‌شناختی فرد باشد. از سوی دیگر رسیدن به تعادلی میان فرد و محیط از موضوعاتی بوده که در چند دهه اخیر مورد توجه قرار گرفته است. انسان دارای نیازهای مختلفی است که برای تحقق آنها باید بسترهای مناسب فراهم باشد.

جدول ۱: دسته بندی عوامل کیفیت بخشی ذهنی محیط

منبع	توضیح	عوامل کیفیت بخشی ذهنی محیط
پاکزاد، ۱۳۹۳: ۳۷	نکته ای که باید در مبحث زیبایی شناسی مورد توجه قرار بگیرد تنوع طلبی است. انسان از یکنواختی محیط، احساس رکود و افسردگی می نماید. جای تردید نیست که هرانسانی و هر قوم و ملتی از انسانها با نظر به چگونگی تفسیر و توجیهی که درباره حیات خود دارند و با نظر به فرهنگی که در آن زندگی می کنند حقایقی را به عنوان آرمانها و ایدههای اعلا برای خود پذیرفته اند.	جذابیت و گیرایی فردی
طاهرطلوع دل و اشرف، ۱۴۰۰: ۱۵۷	یکی از عوامل موثر در شکل گیری تصویری از محیط در ذهن، خاطرات فردی و جمعی از محیط است. فضاها ی خاطره انگیز، فضاهایی هستند که انسان قبلا آنها را تجربه کرده و با آنها آشنایی دارد. یافتن فضاهای آشنا، حس گم گشتگی، بی ریشه بودن و از دست دادن بخشی از زندگی را در انسان به وجود خواهد آورد. خاطرات جمعی مردم به مرور و در اثر استمرار فعالیتها شکل می گیرند. حاصل حضور مستمر مردم در فضاهای عمومی، خاطرههای جمعی و تجسم نمادین خواهد بود.	خاطره آفرینی جمعی
لنگ، ۱۳۹۴: ۲۰۹	برخی محققان تجربه گرا عقیده دارند که لذت حسی در عین این که بخشی از زیبایی است، انگارههای تداعی کننده آنها نیز، جزئی از ماهیت اشیا هستند. زیبایی حسی متوجه خوشایند بودن دریافت حسی است که از محیط به دست می آید. در نتیجه متوجه رنگها، بوها، صداها و بافت هایی است که در محیط وجود دارد.	جذابیت ذهنی محیط
مک اندرو، ۱۴۰۱: ۲۲۹	این کیفیت که به ادراک افراد مربوط می شود، نمایانگر میزان وضوح و شفاف بودن فضا برای مخاطبان است. خوانایی فضا به همراه سایر پارامترهای خوانایی می تواند موجب کاهش فشار روانی محیط شده و در نتیجه در کاهش عواقب آن از جمله بیماریهای جسمی و روحی و حتی کناره گیریهای اجتماعی موثر باشد.	خوانایی ذهنی محیطی
کارمونا و تیزدل، ۱۳۹۷: ۳۷۶	به طور کلی توجه به ویژگی هایی که خطرها راکاهش می دهند باعث افزایش راحتی در محیط می شود. گاهی اوقات این موضوعها به سیاستهای مدیریت فضا برمیگرددو در برخی از شرایط به کمک ویژگیهای طراحی، میتوان امنیت را افزایش داد مانند اشراف بصری به محیط و گشودگی فضا. در نتیجه حس آسایش و راحتی میتواند با طراحی فیزیکی فضا و یا راهبردهای مدیریتی آن تقویت شود.	آسایش و راحتی ذهنی
طاهرطلوع دل و اشرف، ۱۴۰۰: ۱۷۰	مبحث کیفیت زیست محیطی به طور عام شامل مسائل مختلفی از قبیل نگره داری منابع طبیعی، حمایت از بقای حیوانات و مبارزه با آلودگی محیط زیست می شود. آلودگی محیط زیست را می توان در سه گروه آلودگی هوا، آلودگی آب و آلودگی ناشی از سر و صدا طبقه بندی کرد. هریک از انواع آلودگیها تاثیرات نامطلوب جسمی و روحی را به دنبال خواهد داشت.	کیفیت زیست محیطی
گل، ۱۳۸۹: ۵۴	یکی از نیازهای اساسی به گفته یان گل باید در فضا به آن پاسخ داد و موجبات حضور مردم در عرصههای عمومی را فراهم می کند، محافظت در برابر شرایط آب و هوای نامناسب (باد، باران، سرما و آفتاب تند) است. پاسخگویی به این نیاز موجب خلق کیفیتی تحت عنوان آسایش اقلیمی ^{۱۱} در عرصههای عمومی می شود.	آسایش و سازگاری اقلیمی
محمودی خطیبانی، ۱۳۹۵: ۱۲۸	گیاهان یکی از اصلی ترین ارکان فضای سبز می باشد که عادات رشدی، فرم، بافت، رنگ و اندازه عوامل مهم مورد توجه در انتخاب گیاهان به منظور ایجاد تصویری با زیبایی ماندگار می باشد. از گیاهان می توان در جهت هدایت افراد پیاده، تشویق آنها در جهت گذراندن وقت در فضاهای باز عمومی، افزایش تعاملات اجتماعی و ایجاد سرزندگی استفاده نمود.	کیفیت حضور عناصر طبیعی

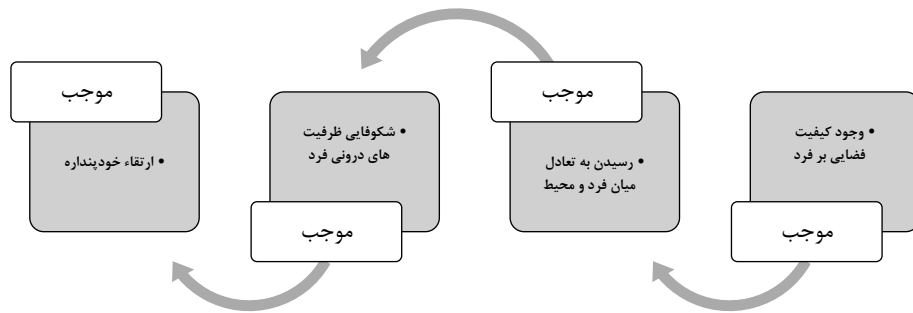
(پژوهشگران، ۱۴۰۲)

تصویر ۳: روابط فرد با کیفیت محیط (داداش پور و روشنی، ۱۳۹۲)

محیط و فضای دربرگیرنده انسان یکی از اساسی ترین بسترهای پشتیبان نیازهای چندبعدی انسان است. یک محیط خوب می تواند در شکوفایی ظرفیت های درونی فرد موثر باشد (داداش پور و روشنی، ۱۳۹۲: ۵۰). (شکل شماره ۳)

و در نهایت، براساس مبانی نظری عنوان شده روند- چگونگی تاثیر کیفیت محیطی بر خودپنداره تحصیلی فرد در تصویر شماره (۴) ارائه شده است.

تصویر ۴: تاثیر کیفیت فضای بر خودپنداره (پژوهشگران، ۱۴۰۱)

روش پژوهش

با در نظر گرفتن راهبردهای مختلف پژوهش، پژوهش حاضر به روش کیفی (اکتشافی) با رویکرد پدیدارشناسی توصیفی انجام شده است. از این رو، در ابتدا به گردآوری و مطالعه اسنادی بر اساس بیان، تحلیل و توصیف عوامل مختلف تاثیرگذار بر کیفیت محیطی پرداخته شده است. سپس، با انجام مصاحبه نیمه ساختاریافته از دانش‌آموزان مقطع دوم (دوره دوم متوسطه)، اطلاعات خود را با ارجاع به عقاید، ارزش‌ها و رفتارهای دانش‌آموزان در بستر محیط آموزشی آنها به صورتی دست‌نخورده به دست‌آمده است. با توجه به اینکه در این پژوهش عوامل کیفیت محیطی موثر بر مولفه خودپنداره تحصیلی شرکت‌کنندگان اهمیت دارد، در سوال‌ها از مثال‌هایی از عوامل طبیعی موثر که در روان‌شناسی محیطی استفاده شده است و سوال‌هایی در جهت چگونگی تاثیر محیط بر دانش‌آموز در جهت یافتن تاثیر ناخودآگاه محیط روی ذهن آنها و تبیین تحولات درونی متاثر از محیط مدرسه به کار گرفته شده است؛ سوالاتی مانند محیط مدرسه از نظر شما چگونه است؟ از نظر حسی و محیط فیزیکی (کالبد)؛ کدام قسمت مدرسه حس بهتری دارید؟ کدام قسمت مدرسه خسته کننده است؟ و یا؛ در هنگام نیاز به مطالعه فردی در کدام قسمت معمولاً تمرکز بیشتری دارید؟ ترجیح می‌دهید در چه فضایی باشید؟ لذا، گردآوری اطلاعات با دانش‌آموزان ادامه یافته تا به اشیاع نظری برسد. از آنجا که در این پژوهش، تحلیل-اطلاعات به روش تحلیل پدیدارشناختی موسستاکاس (۱۹۹۴) (کولایزی) در نرم‌افزار اطلس تی-آی می‌باشد. بنابراین، ابتدا تمامی مکالمات ضبط شده به متون نوشتاری تبدیل شدند و سپس داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها بر اساس فرآیند افقی‌سازی عبارات دسته بندی شده و سپس هر یک بر اساس عبارت‌های معنایی فرموله بندی شده‌اند. و در نهایت یک توصیف جامع ارائه شده است. بر اساس این روش، اعتباریابی توصیف‌های جامع از مقوله مورد نظر در این پژوهش را از سوی شرکت‌کنندگان، مهمترین معیار ارزیابی یافته‌های تحقیق پدیدارشناختی تلقی شده است. در

حقیقت طبق روش اعتباریابی نتایج کولایزی که با مراجعه به هریک از مطلعین صورت می‌گیرد، برماهیت گفتگویی تحقیق تاکید داشته و معتقد است که پژوهشگران باید در بسیاری موارد در فرآیندی گفتگو-محور با سوزدهای مورد بررسی قرار گیرند.

یافته‌های پژوهش

در بررسی یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها با توجه به مبانی نظری پژوهش، به طور کلی کلمات استفاده شده در مصاحبه‌ها بر اساس تکرار کلمات کلیدی و بر اساس خروجی نرم افزار اطلس تی-آی به صورت ابرکلمات زیر (تصویر ۵) دسته بندی و ارائه شده است. همانطور که در تصویر مشخص است کلماتی مانند کلاس، حیاط، مدرسه، درس، حس، فعالیت، خلوت، تحسین، معلم و غیره از تعدد بالایی در مکالمات برخوردار بوده‌اند و به طبع آنها بر اساس اندازه هر کلمه بقیه کلمات استفاده شده نیز در مصاحبه‌ها استفاده شده‌اند.

در ادامه روند بررسی یافته در پژوهش حاضر، پس از بررسی و بازخوانی مکرر متون حاصل شده، داده‌ها در قالب روایات و گزاره‌های مهم دسته‌بندی شدند. سپس، تمامی روایات و گزاره‌های مهم استخراج شده در قالب معانی صورت‌بندی شده و کدهای کلیدی دسته‌بندی شد. در نهایت ۳۲۰ روایت و گزاره استخراج شده بدون هرگونه پیش داوری با رویکردی اکتشافی و در طی چند مرحله رفت و برگشتی بین داده‌های هر مصاحبه با مصاحبه‌های جدیدتر و حذف یا ادغام آنها استخراج شد. سپس این روایات در قالب ۵۲ مقوله صورت بندی شده نهایی، ۱۳ مضمون فرعی و ۲ مضمون اصلی دسته بندی شده که به صورت جدول ذیل (شماره ۲) ارائه شده است. لازم به ذکر است اگرچه مفاهیم اولیه و مقوله‌های حاصل از آن به صورت کاملاً اکتشافی از مصاحبه با دانش‌آموزان استخراج شده است، اما برای نام گذاری مقوله‌ها به دلیل همخوانی با واژگان و ادبیات تخصصی پژوهش، با رجوع به ادبیات پژوهش، بررسی و ویرایش شد.

نمیدم تشنگ نمیتوانستم نیستم
 افتخار مدرسمون سوالی فشنگ نرم سیستم فرد غذا میتونم همه،
 دیگران جاهایی بری ایده بزنم برت شیمی بسکتبال نداشتیم هيجان
 خشکی نمیتونم دورهم کمز مشکلی بتونن کلاسی بخونیم تاب
 نتیجه خلوتی درسهایی دوتا کلاسهای پیشرفت دست علاقم کرد برامون راه فوتبال غیر
 میدن سرسبز هستن جو زندگی دانش برده خودمون بعضی داشتیم رفتن محیطی ناهار به، آموز همیشه،
 مخصوصا، زودبهمون نباشه نشستن هنگام یاد بیشترکی میاد سوال بشینیم ساختمان تغییری دخترونه یکی،
 مهمه نمازجونه آدمها جز فرصی میشینیم خاصی اونجا بیشترکی میاد سوال بشینیم ساختمان تغییری دخترونه یکی،
 جذابی ادبیات باشه؟ دوستان اتاق دوستانم یادگیزی بستگی یکندیگر، فعالیت نور مورد وقتا میشینم
 پرسنل یکم میگدره آمدن چیدمان صبح انرژی کارهای پرنامه شده صندلی یکندیگر، فعالیت نور مورد وقتا میشینم
 الکترونیک هرکسی میگذره امون چیدمان صبح انرژی کارهای پرنامه شده صندلی یکندیگر، فعالیت نور مورد وقتا میشینم
 مثبت نسبت اتفاق ایجاد میتونه همیشه کسی کتابخونه فضایی آینده کمک داخل تصور احساس صورت میز صحیفا گذاشتن
 عملی میگه کلر، گروهی، مشورت ورزش بقیه سبز است کلاسی حس فعالیت جواب خوندن سایرین همین ساعت کنی نرده بعد،
 موسیقی میخوریم آروم روی خوش لحاظ گروهی دور کل تمرکز خلوت چیز بشم
 زمانی بی صرفا اضافه حالت شاید گروهی دور کل تمرکز خلوت چیز بشم
 اونقدر بشینن رشته حس، نمکت کتاب تمرکز خلوت چیز بشم
 بشینم دیوار استاد بدی توسط بهترین خوب حین
 گاهی مناسب گروه برای، فراغت شغل باشیم فقط تحسین معلم
 دیدن میوام فراغت شغل باشیم فقط تحسین معلم
 بخون دستب فضا ارائه طول خاطر کنیم اشتیاق مطالعه فضای اول ترجیح سری موجب داخلش خودش آزاد طور چیزهایی
 امتحاناً بتونیم داشت صدا بله بهش آدم وقتی اشتیاق مطالعه فضای اول ترجیح سری موجب داخلش خودش آزاد طور چیزهایی
 لازمه اعتماد جقدر تشوق، ادیت سالن وارد نیاز جای باید درسی خوندن شور سوالات توش راحتی جذب میخوابم
 اره ارتباط وقت بهتره بیرون رنگ نفر بهم فردی تغییر باید درسی خوندن شور سوالات توش راحتی جذب میخوابم
 ناخودگاه میشم لب برارن بعدی همون خالی برم کنه درسهات تعریف اوقات نداریم خونه نفره اصلا نبود بشی
 اهمیت کنکور مشارکت باز میریم درکل به، جذاب بزرگ درسهات تعریف اوقات نداریم خونه نفره اصلا نبود بشی
 کامل مخصوصا کتابخونه، خشک چلین فیزیکی (کالبد شوید؟) دارید؟ چکار استراحت وقتایی ایران هدف نشه
 انتخاب طبقه مختلف فیزیکی من، بخوابم امتحان استفاده میکردم پیش بنجره اگر، آزمایشگاه اکب اینترنت
 احتمالاً خیلی، کمتر دوستی آلن همش بدن میشم یابین بین میسند برمیگرده
 ذهن دهنم صحبت داری توجه سمت جالبی تاریخ نمره بخش دادن
 هیچوقت چیزها باعجه سمت جالبی تاریخ نمره بخش دادن
 دوستامو جالب تلاش بگیرم زمان کامپیوتر بعضی، میراشتم رفت

تصویر ۵: ابر کلمات استفاده شده در مصاحبه ها (پژوهشگران، ۱۴۰۲)

جدول ۲: شاخص‌های به دست آمده از توصیف محتوایی داده‌ها (پژوهشگران، ۱۴۰۲)

مضمون اصلی	مضمون فرعی	شواهد
عاطفه مربوط به مدرسه (کالبد)	ایجاد حس فضا در دانش آموز بر اساس خاطرات گذشته- تاثیر طبیعت بر ایجاد شور و انگیزه در دانش آموز- وجود امکانات مناسب- تمایل به وجود فضای جمعی مناسب در مدرسه- تمایل به چیدمان فضا براساس فعالیت و مشارکت گروهی در آموزش- تجربه دانش آموز از محیط آموزشی	
	عاطفه مربوط به موضوع درسی (محتوا)	علاقه به مهارت عملی و عینیت بخشی در روند آموزشی- تمایل به تغییر چیدمان در کلاس- وجود امکانات بر اساس تکنولوژی روز- شرکت در بحث و فعالیت کلاسی براساس علاقه فرد به موضوع درسی- تمایل به آشنایی دانش آموزان با فنون و مشاغل مختلف- ایجاد علاقه و انگیزه دانش آموز نسبت به موضوع درسی- انگیزش تحصیلی با هدف شغلی- استفاده از تکنولوژی در آموزش- تاثیر معلم بر اشتیاق دانش آموز- تمایل به ایجاد فعالیت‌های متنوع در جهت شور و انگیزه- استفاده از تکنولوژی در آموزش
رفتار فردی دانش آموز در مدرسه	داوری بیرونی دانش- اشتیاق برای آموزش به دوستان- انجام فعالیت گروهی- تمایل به آموختن مهارت ارتباطی- حس مورد احترام بودن دانش آموز- شناخت معلم نسبت به دانش آموزان- مقایسه فردی با سایرین-	
	داوری درونی دانش آموز از خود	تمایل به مشارکت دانش آموز در روند آموزشی- تلاش برای رسیدن به هدف- مقایسه فرد در یک موضوع درسی با سایر دروس-
شاخص عینی محیط	شکل گیری مکان رفتاری براساس نیازهای متنوع کاربر- شکل گیری حیاط بر پایه تعاملات- عدم تقدم عملکرد بر ساختار محیطی- تمایل به وجود فضای جمعی مناسب در مدرسه	
	خواهشایی ذهنی محیط	تمایل به ایجاد ارتباط بصری مطلوب از فضای داخل به بیرون
خاطره آفرینی جمعی	تمایل به وجود سرگرمی در زنگ استراحت- تعمیم یک رابطه خوب به کل مدرسه- شکل گیری حیاط بر پایه تعاملات- تمایل به وجود فضای جمعی مناسب در مدرسه	
	حضور عناصر طبیعی	ایجاد تعامل با طبیعت- تزریق عامل طبیعت به فضا در غنی کردن آن
کیفیت محیطی مدرسه	جذابیت و گیرایی فردی	تمایل به تغییر چیدمان در کلاس- تمایل به چیدمان فضا براساس فعالیت و مشارکت گروهی در آموزش- ایجاد جذابیت در محیط به واسطه عناصر کالبدی متنوع- تمایل به ایجاد فعالیت‌های متنوع در جهت ایجاد شور و انگیزه- تمایل به مشارکت دانش آموز در روند آموزشی- شکلگیری مکان رفتاری براساس نیازهای متنوع
	جذابیت ذهنی محیط	تمایل به استفاده از رنگ در فضا- تاثیر طبیعت بر ایجاد شور و انگیزه در دانش آموز
آسایش و راحتی ذهنی	تمایل به تحصیل در فضای نوساز- تمایل به وجود فضای شخصی کوتاه مدت در مدرسه- تمایل به وجود تحصیل در ساختمان تک طبقه- تمایل به یادگیری به صورت منفرد-	
	آسایش و سازگاری اقلیمی	تمایل به وجود عناصر طبیعی مانند حوض آب- وجود نورگیر و پنجره‌های بزرگ در فضاها جهت تهویه و نور مناسب در فضا
آسایش و راحتی ذهنی زیست محیطی مناسب	وجود حیاط سرسبز و بزرگ- وجود فضاهای پر نور در جهت ایجاد اشتیاق در دانش آموزان- ایجاد تهویه مناسب در فضا- ایجاد امکاناتی مانند کافه تریا در جهت ایجاد راحتی دانش آموزان	

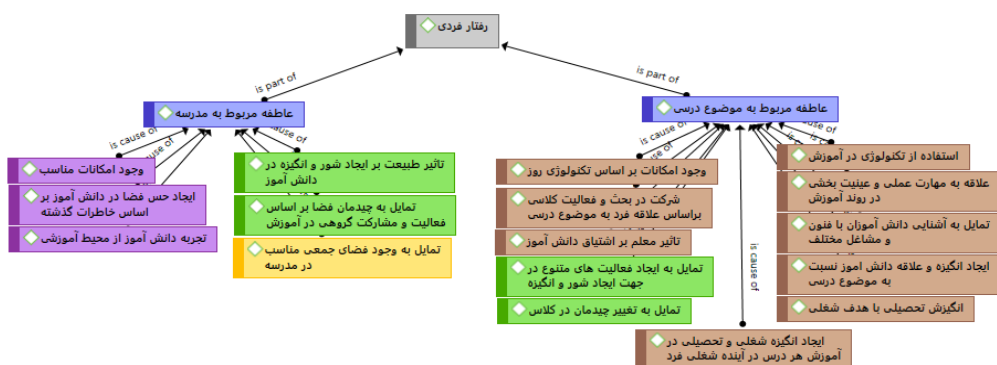

در بررسی محیط رفتاری مدرسه منتخب و یا به بیان دیگر، رفتار فردی دانش‌آموز در محیط مدرسه، لازم به ذکر است، تجربه دانش‌آموز از محیط آموزشی شامل تجربه خوب یا تجربه‌ای بد است که بر عاطفه فرد نسبت محیط مدرسه اثرگذار است، در واقع بر رفتار فردی دانش‌آموز هم اثرگذار می‌باشد که در نهایت عاملی موثر بر خودپنداره تحصیلی است که با تصحیح این شاخص‌ها می‌توان کیفیت محیطی را ارتقاء داده که موجب اشتیاق در فرد نیز خواهد بود. به بیان دیگر در بررسی تجارب خوب دانش‌آموز از محیط مدرسه مانند داشتن حس- مثبت در فضای حیاط، حس خوب بزرگ‌بودن حیاط، جذابیت آکواریوم در ورودی و حس خوب آزمایشگاه که به کیفیت ذهنی محیط مانند خوانایی ذهنی محیط، جذابیت و گیرایی فردی و غیره برمی‌گردد و همچنین، تجارب بد مانند خشک بودن محیط مدرسه، بسته بودن فضا، عدم وجود فضای گروهی در مدرسه که به کیفیت- های عینی و ذهنی محیط برمی‌گردد؛ بر رفتار فردی نیز اثرگذارند. بنابراین به طور کلی عوامل موثر بر رفتار فردی دانش‌آموز در مدرسه را می‌توان به صورت نمودار زیر (تصویر شماره ۶) دست بندی و ارائه نمود.

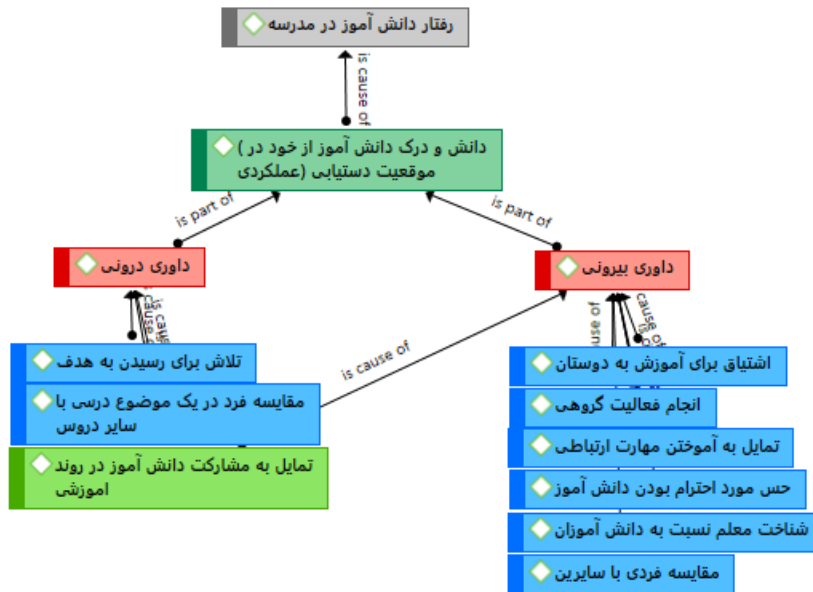
در بررسی پاسخ سوالات مصاحبه پیرامون رفتارهای فردی دانش‌آموز در محیط مدرسه، گزاره‌های مستخرج از مصاحبه‌ها، اطلاعاتی پیرامون عملکرد فرد در محیط و چگونگی یادگیری او در محیط به دست آمده است. این گزاره‌ها در مورد درک فرد از خود در توانمندی‌های فردی و رفتار سایرین با او می‌باشد که این مقوله در حقیقت داوری درونی و داوری بیرونی فرد نسبت به خود می‌باشد. مقوله‌هایی مانند مقایسه فردی با سایرین، تمایل به مشارکت در روند آموزشی، تلاش برای رسیدن به هدف و غیره می‌باشد که در نمودار زیر (تصویر شماره ۷) بر اساس مولفه مورد بررسی دسته بندی و ارائه شده است. در حقیقت، رفتارهای فردی، نمایانگر دانش و درک دانش‌آموز از خود در موقعیت عملکردی (مدرسه) می‌باشد.

از بررسی‌های یافته حاصل از پژوهش حاضر این گونه برمی‌آید که محیط کالبدی مدرسه منتخب بر محیط رفتاری آن بسیار موثر بوده است. این ابعاد با ارتباط درونی متقابل با یکدیگر بر چیسستی و چگونگی این مولفه‌ها موثر بوده است. به تعبیر دیگر، همانطور که مرتضوی (۱۳۸۰) بیان می‌کند، محیط‌های ساخته‌شده، برخی الگوهای رفتاری و نقش‌های اجتماعی نوینی را بر ساکنان خود تحمیل می‌کنند یا برخی الگوهای رفتاری و نقش‌های اجتماعی دیگر را تضعیف کرده و جهت و ابعاد جدید به رفتار ساکنان خود می‌بخشند. بنابراین ساختار کالبدی و رفتاری محیط مدرسه، بر رفتار فردی دانش‌آموز در مدرسه مورد بررسی، موثر بوده است که در ادامه به بررسی این شاخص‌ها پرداخته شده است. این مفاهیم در پیوند با یکدیگر می‌باشند. لذا، در پیوند مناسب با هم می‌توانند راه گشای بهبود وضع موجود و ارائه راهکارهای پیشنهادی برای برنامه ریزی فضاهای آموزشی آتی باشند.

با توجه به مطالب به دست آمده از مصاحبه‌ها در پژوهش، لازم به ذکر است که موارد زیادی می‌تواند ایجاد انگیزه و علاقه در فرد نسبت به موضوع درسی کند، مواردی مانند تحسین شدن در آن درس، ارتباط بین دانش‌آموز و معلم، رسیدن به آرزوها و رویاها، نحوه خوب تدریس، عملی بودن درس و رسیدن به نتیجه عمل و دریافت دستاورد می‌تواند اثر گذار باشد که در نهایت بر خودپنداره تحصیلی فرد تأثیری مثبت خواهد داشت. همچنین در بررسی عاطفه مربوط به موضوع درسی (محتوا) می‌توان اینگونه بیان نمود که آموزش تئوری و عملی در کنار آموزش‌های نظری نقشی مهم در ایجاد انگیزه و علاقه دانش‌آموز نسبت به موضوعات درسی و در کنار آن تجربه آموزشی خوب در محیط را به همراه دارد. لذا با ایجاد فعالیت‌های عملی و استفاده از تمامی حواس و ادراک حسی در آموزش، کیفیت ادراکی محیط را افزایش داده که این امر موجب ایجاد انگیزه در فرد می‌شود و فضای آزمایشگاهی و آموزش تئوری به عنوان یک محرک محیطی عمل خواهد کرد.

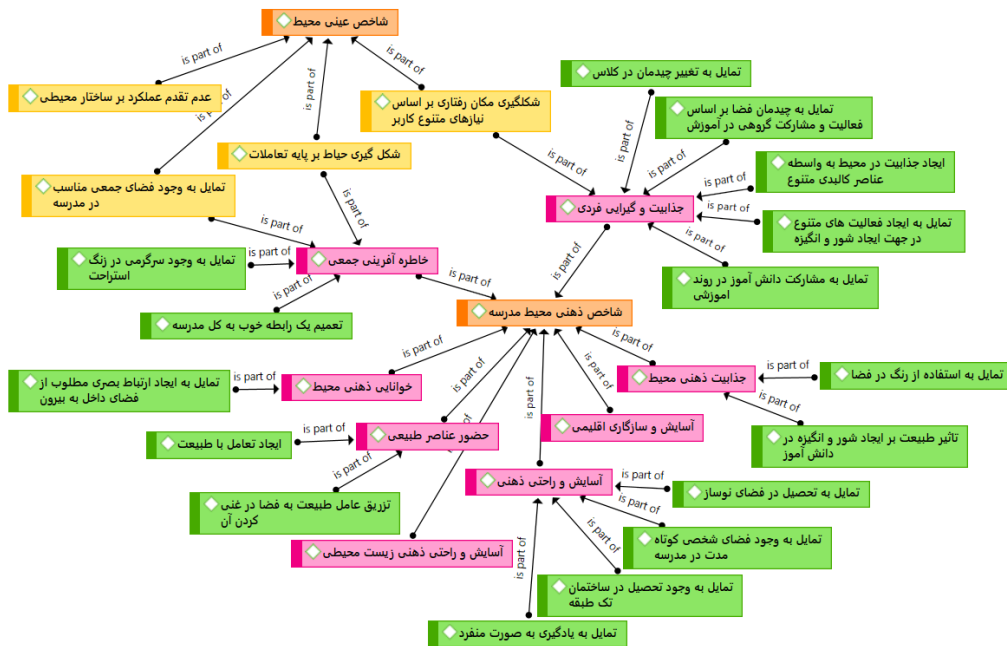
تصویر ۶: بررسی رفتاری فردی حاصل از یافته‌های پژوهش (پژوهشگر، ۱۴۰۲) (استخراج از نرم افزار (ATLAS.ti (8)

تصویر ۷: رفتار فردی دانش آموز در مدرسه (پژوهشگر، ۱۴۰۲) (استخراج از نرم افزار (8) ATLAS.ti)

از آنجایی که خوانایی ذهنی محیط از جمله عوامل موثر بر ادراک محیطی است که فشارهای روانی از جمله استرس و کناره گیری اجتماعی را کاهش می دهد، موجب افزایش عاطفه مربوط به آموزشگاه و ایجاد انگیزه در فرد شده (عاطفه مربوط به موضوع درسی) و در نهایت خودپنداره فرد ارتقاء می یابد. با توجه به کالبد محیطی مدرسه منتخب و گزاره های حاصل از مصاحبه ها، با برداشتن میله های آهنی

همچنین، در یافته های حاصل از پژوهش پیرامون محیط کالبدی مدرسه منتخب، شاخص های عینی و ذهنی اثرگذار بسیاری در کلیت محیط یافت شده است که برخی از آنها به طور مشترک می باشند. این شاخص ها بر کیفیت محیطی مدرسه نیز اثرگذار می باشند که در نمودار زیر (تصویر ۸) دسته بندی و ارائه شده است و در ادامه بررسی حاصل از آنها بیان شده است.

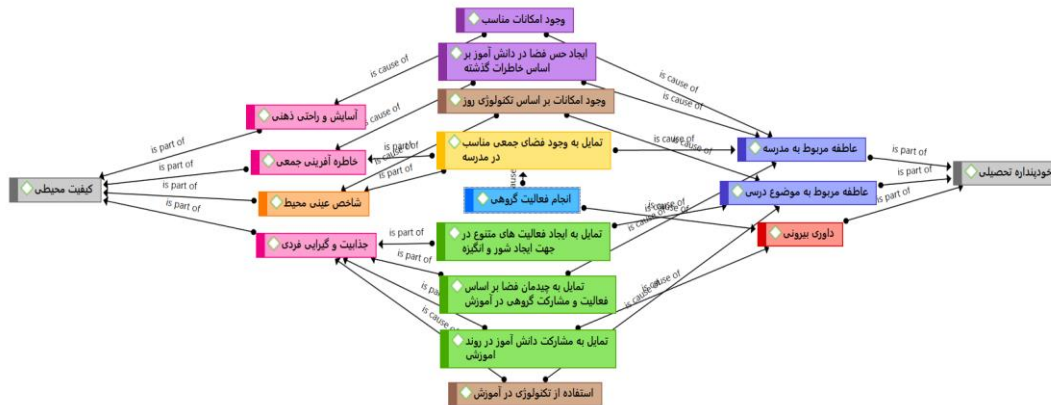
تصویر ۸: بررسی شاخص های کیفیت محیطی مدرسه بر اساس یافته های پژوهش (پژوهشگر، ۱۴۰۲) (استخراج از نرم افزار (8) ATLAS.ti)

پشت‌پنجره‌ها می‌توان خوانایی ذهنی محیط را افزایش داد که این امر ادراک محیطی را ارتقاء داده و در نتیجه استرس و فشارهای روانی کاهش اید. به بیان دیگر، تمایل به ایجاد ارتباط بصری مطلوب از فضای داخل به بیرون نمایانگر تمایل به وجود وضوح و شفافیت فضا برای مخاطبان است. خوانایی فضایی (خوانایی ذهنی محیط) موجب کاهش فشار روانی شده و در کاهش عواقب فشارهای روانی از جمله بیماری‌های روحی و جسمی موثر است. همچنین، با توجه به داده‌های به دست‌آمده از مصاحبه‌ها، ایجاد فضای شخصی کوچک در راهروها و فضاهای مابین کلاس‌ها و حیاط مدرسه می‌تواند به آسایش و راحتی ذهنی دانش‌آموزان کمک کند که این امر موجب بهتر شدن رفتار فردی می‌شود و در نتیجه عاطفه مربوط به آموزشگاه ارتقاء یافته که موجب تاثیر مثبت بر خودپنداره تحصیلی است.

علاوه بر موارد گفته شده، از موارد جذابیت ذهنی که در مدرسه منتخب وجود دارد می‌توان به گیاهان فضای داخل، حیاط و فضای سبز آن، وجود چوب در ساخت نیمکت‌ها اشاره نمود. اما در جهت بهتر شدن جذابیت ذهنی محیط و ارتقاء ادراک محیط کلاس و مدرسه وجود محرک‌های محیطی می‌تواند اثرگذار باشد. مانند فضای سبز، نور طبیعی، تغییر در ساختار چیدمان مبلمان و نیمکت‌های کلاسی، گل کاری در محیط، رنگ‌های ملایم، وجود موسیقی آرام که جزو مواردی هستند که بر ادراک واکنشی-عاطفی فرد اثر گذاشته و در نتیجه بر رفتار فرد در محیط اثرگذار است. از نگاهی دیگر، ایجاد جذابیت در محیط به واسطه عناصر کالبدی متنوع مانند قرارگیری یک بوفه یا تریا در محیط مدرسه می‌تواند موجب جذابیت و گیرایی فردی نسبت به محیط شود که این امر موجب بالا بردن شاخص ذهنی در محیط مدرسه و در نتیجه بالا بردن کیفیت ذهنی محیطی مدارس شود که بر ادراک دانش‌آموزان اثرگذارند و مولفه خودپنداره تحصیلی را ارتقاء می‌بخشند.

در بررسی یافته‌های پژوهش پیرامون رفتار دانش‌آموز در مدرسه، لازم به ذکر است که با فعالیت و مشارکت دانش‌آموز در کلاس و تغییر شیوه معلم محور در کلاس‌ها و ان دانش‌آموزان را در فرآیند آموزش نیز درگیر نمود که باعث داوری درونی و بیرونی دانش‌آموزان شده و این امر موجب ارتقاء خودپنداره تحصیلی در فرد می‌شود. از این رو شیوه تدریس مشارکتی نیاز به محیطی انعطاف‌پذیر دارد و لازم است تا با تغییر در ساختار مدرسه و توجه به کیفیت عینی محیط و موارد مهم شاخص ذهنی محیط این محیط را فراهم نمود.

همچنین، تعامل با طبیعت موجب بهتر شدن عامل محیطی تاثیرگذار در کیفیت محیطی است که با ارتقاء آن موجب بالارفتن عاطفه مربوط به موضع درسی و محیط آموزشگاهی خواهد شد. که در نهایت موجب ارتقاء خودپنداره تحصیلی می‌شود؛ از جمله عوامل موثر در این مقوله میتوان به مواردی مانند: ایجاد فضای سبز پشت پنجره کلاسها، تدریس دروس در فضای باز، وجود نور طبیعی در هر کلاس، وجود حیاط سرسبز و بزرگ، وجود گلها و درخت نازج در حیاط، قرارگیری آبنما در فضای باز اشاره نمود. علاوه بر این، غنی کردن محیط با حضور عوامل طبیعی مثل گیاه، آب، نور طبیعی و موجودات زنده مانند ماهی‌ها که از عوامل موثر بر ادراک محیطی هستند به ایجاد انگیزه و علاقه فرد به محیط و کاهش استرس فردی که موجب ایجاد انگیزه و علاقه فرد به موضوعات درسی منجر خواهد شد. لذا که این امر موجب افزایش عاطفه فرد به موضوع درسی و محیط مدرسه می‌شود که در نهایت خودپنداره تحصیلی ارتقاء می‌یابد. از آنجا که یکی از عوامل مهم فردی در ارتقاء خودپنداره تحصیلی انجام فعالیت‌گروهی است که اکثرا افراد در مصاحبه‌ها به این مورد اشاره کرده‌اند (در زمان-آموزش، در زمان‌تمرین و در زمان‌استراحت). می‌توان با بررسی و افزایش محیط‌های جمعی در ابعاد مختلف در مدرسه علاوه بر بالابردن کیفیت ذهنی محیط به افزایش اشتیاق دانش‌آموزان نیز کمک کرد و در نهایت این امر موجب ارتقاء عاطفه مربوط به آموزشگاه و موضوع درسی و دانش و درک دانش‌آموز نسبت به خود در موقعیت عملکردی خود می‌شود و در نتیجه خودپنداره تحصیلی افزایش می‌یابد. علاوه بر موارد گفته‌شده، از عوامل ارتقاء خودپنداره تحصیلی در فرد، بهبود داوری بیرونی (مقایسه فرد با سایر دانش‌آموزان) است که در محیط مدرسه عاملی برای تحریک این مقوله به درستی وجود ندارد و اغلب به صورت رقابت ناسالم در مدارس است. لذا، ایجاد محیط‌های گفتگو و یا فضاهای جمعی در زمان‌های بین کلاس‌ها می‌تواند به این امر تاثیر مثبت داشته‌باشد. اتاق‌های شیشه‌ای با فرمی مدور و با صندلی‌هایی راحت و ساده پارچه‌ای می‌تواند زمینه‌ساز فعالیت‌های گروهی باشد. همچنین، محیط‌های جمعی در فضای سبز همراه با مبلمانی متفاوت و راحت که بتوانند در فضا تغییر کنند و با در نظر گرفتن عواملی همچون رنگ، گیاه، دید بصری مناسب بر احساس فرد در محیط می‌تواند زمینه‌ساز باشد. در نتیجه، باشناخت محیطی بهتر، فرد رفتاری بهتر خواهد داشت که بر داوری درونی و بیرونی که موثر بر خودپنداره تحصیلی هستند اثرگذار است.

تصویر ۹: ارتباط مولفه خودپنداره تحصیلی و کیفیت محیطی مدرسه بر اساس یافته های حاصل از پژوهش (پژوهشگران، ۱۴۰۲) (استخراج از نرم افزار (ATLAS.ti (8)

نتیجه گیری

از آنجا که هدف پژوهش حاضر تبیین تاثیر ارتقاء کیفیت محیطی در ایجاد محرک های محیطی فضای آموزشی می باشد، درحقیقت، منظور از محرک های محیطی عواملی است که برویگی های فردی دانش آموز و عاطفه مربوط به موضوع درسی و مدرسه موثر بوده و در نهایت موجب ارتقاء خودپنداره تحصیلی آنان می شود. از این رو در بررسی یافته های حاصل از مصاحبه ها و بحث پیرامون آنها در پاسخ به چگونگی ایجاد محرک محیطی در فضای آموزشی به وسیله ارتقاء کیفیت ادراک محیطی در فضای مدارس لازم به ذکر است که همانطور که در مدرسه همانند هر محیط دیگری فرآیندهای روان شناسی (ادراک محیطی) می توانند به یادگیری، آموزش و رفاه دانش آموزان به روش های مثبت و منفی تاثیر گذار باشند؛ این فرآیندها ممکن است محرک باشند. به بیان دیگر، ایجاد محیطی محرک و موفق برای یادگیری در محیط مدرسه امکان پذیر است. اما با توجه به اینکه دانش آموزان دیدگاه های مختلفی در مورد طراحی، شکل و رنگ محیط مدرسه دارند، پس غیرممکن است که محیطی کامل برای یادگیری همگان ایجاد نمود و اما با ایجاد شرایطی کلی موثر بر عملکرد و ادراک محیطی می توان بر یادگیری و رفتار فردی دانش آموزان اثری مثبت ایجاد نمود.

از یافته های پژوهش پیرامون محرک های محیطی که دانش آموزان به آن اشاره کرده اند، می توان به مواردی همچون به کارگیری رنگ های متنوع و ملایم در فضاهای مختلف مدرسه، وجود نور در تمامی فضاها، قرارگیری گیاه در فضای مطالعه فردی دانش آموزان، افزایش فضای سبز، گلها، درختان میوه دار معطر (مانند نارنج)، مبلمان و نیمکت های متنوع در فضای باز و حیاط

علاوه بر موارد گفته شده، استفاده از تکنولوژی در آموزش باعث تنوع طلبی و جذابیت و گیرایی فردی خواهد شد که این امر موجب بالا رفتن عاطفه مربوط به موضوع درسی و بالا رفتن خودپنداره تحصیلی می شود. به بیان دیگر، وجود تکنولوژی و امکانات مناسب برای به وجود آمدن زمینه مناسب در آموزش موجب ایجاد انگیزه و علاقه در فرد نسبت به موضوعات درسی می شود. همچنین، با بالابردن امکانات در فضا، کیفیت عینی و ذهنی محیط نیز ارتقاء می یابد که این امر موجب بالا رفتن ادراک حسی فرد از محیط خواهد شد. در نهایت این مقوله موجب ایجاد تجربه آموزشی بهتر فرد از محیط مدرسه است. در نگاهی کلی، وجود امکانات مناسب در مدرسه که موجب بالابردن شاخص های ذهنی و عینی محیط خواهد بود، بر خودپنداره تحصیلی دانش آموزان نیز تأثیری مثبت دارد و در واقع این موارد به عنوان محرک های محیطی در فضای مدرسه بر فرد اثر گذار می باشد. همچنین، با ایجاد حس فضا در دانش آموز با توجه به مرور خاطرات گذشته فرد و علاقه به خاطره آفرینی جمعی در محیط مدرسه، تجربه دانش آموز و تفسیر او از محیط مدرسه بهتر خواهد شد که این مقوله زیرشاخه ای از عاطفه مربوط به آموزشگاه می باشد که در نهایت با بالا رفتن سطح این مقوله خودپنداره تحصیلی فرد نیز افزایش می یابد. به علاوه، از آنجا که انجام فعالیت های متنوع نیاز به تنوع محیطی دارد، جذابیت و گیرایی فردی نیز افزایش یافته که موجب ایجاد شور و انگیزه در فرد شده و عاطفه نسبت به موضوع درسی نیز ارتقاء می یابد و در نهایت بر خودپنداره تحصیلی اثری مثبت خواهد داشت. به طور کلی بر اساس یافته های حاصل از مصاحبه ها، موارد مختلف اثر گذار محیط کالبدی مدرسه بر خودپنداره تحصیلی دانش آموزان در قالب نموداری (تصویر شماره ۹) دسته بندی و ارائه شده است.

دانش‌آموز تاثیرگذار بوده و در نهایت موجب اشتیاق و افزایش انگیزه در دانش‌آموزان برای موضوعات درسی مختلف و افزایش عاطفه و علاقه فردی نسبت به محیط مدرسه به دلیل کسب تجارب آموزشی خوب در محیط مدرسه خواهد شد که در نهایت در ارتقاء خودپنداره تحصیلی در فرآیند آموزشی نقشی اساسی دارند.

منابع و مآخذ

ایمانیه، مجتبی. (۱۳۵۵). تاریخ فرهنگ اصفهان، اصفهان، نشر دانشگاه اصفهان.

بولند، تنو؛ لچرت، جوس (۱۹۹۵). کیفیت بخشی در آموزش و پرورش. ترجمه دکتر پروین عباسی (۱۳۸۵) انتشارات راقم.

پای مطلق، میثم (۱۳۹۴). نوجوانی عصر چالش‌های درونی، تهران.

پاکزاد ، جهان‌شاه (۱۳۹۳). راهنمای طراحی فضاهای شهری، نشر شهیدی، وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری.

پوردیهیمی، شهرام (۱۳۹۰). فرهنگ و مسکن، نشریه مسکن و محیط روستادوره ۳۰ (۱۳۴)، ص ۳-۱۸.

ترکمان، مژگان؛ جلالیان، سارا و دژدار، امید (۱۳۹۵). نقش معماری و عوامل کالبدی محیط آموزشی بر تسهیل یادگیری کودکان، ماهنامه شباک، ۲ (۱۱)، صفحه ۱-۱۴.

خانمحمدی، اسماعیل ؛ نصری، صادق ؛ صالح صدق پور، بهرام (۱۳۹۶). پیش بینی خود پنداره تحصیلی بر اساس سیستم‌های رفتاری مغز و کیفیت تجارب یادگیری، ششمین کنگره انجمن روانشناسی ایران، تهران.

داداش پور ، هاشم ؛ روشنی، صالح (۱۳۹۲). ارزیابی تعامل میان فرد و محیط زندگی در محلات جدید با استفاده از سنجش کیفیت عینی و ذهنی مطالعه موردی: شهرک نفت تهران، فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۲ (۶) ، ص ۳-۱۶.

دادبه، اصغر (۱۳۸۵). کلیات فلسفه، نشر دانشگاه پیام نور، تهران.

زاهد بابلان ، عادل ؛ کریمیان پور، غفار؛ دشتی، ادریس (۱۳۹۳). رابطه کیفیت زندگی در مدرسه و اشتیاق تحصیلی دانش‌آموزان با توجه به نقش واسطه ای خودپنداره تحصیلی، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، سال سوم، (۱۱)، ص ۳۲-۴۸.

مدرسه، قرارگیری حوض و آبنا (فواره) در حیاط، استفاده از تکنولوژی و امکانات به روز در روش تدریس و روند آموزشی (تابلوهای هوشمند)، ایجاد سالن مطالعه با طراحی متفاوت براساس نیازهای عملکردی دانش‌آموزان، استفاده از مصالح طبیعی مانند چوب در ساخت نیمکت‌ها و میز و صندلی‌ها اشاره نمود که این موارد شامل شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت محیط مدرسه می‌باشند که ادراک محیطی دانش‌آموزان (بصری- شنوایی- لامسه- بویایی) را تحت تاثیر قرار داده و در نهایت به عنوان محرک محیطی فضای آموزشی عمل کرده و اشتیاق دانش‌آموز برای فعالیت‌های درسی در محیط مدرسه بیشتر خواهد شد.

همچنین، در پاسخ به چیستی عوامل ادراک محیطی موثر بر ارتقاء خودپنداره دانش‌آموزان در فرآیند آموزشی در محیط مدرسه، لازم به ذکر است که همانطور که در یافته‌های پژوهش نیز آورده شده است، کلیه شاخص‌های عینی و ذهنی محیط مدرسه از عواملی هستند که بر ادراک محیطی دانش‌آموزان موثر می‌باشند، بنابراین با توجه به این امر، عوامل ادراک محیطی را می‌توان بر اساس شاخص‌های ذهنی و عینی حاصل شده از مصاحبه با دانش‌آموزان دسته بندی نمود. لذا، نتایج به دست آمده حاکی از این مطلب است که با در نظر گرفتن عوامل ادراک محیطی می‌توان نگرش دانش‌آموز را نسبت به موضوعات درسی و محیط مدرسه ارتقاء داد که در نهایت موجب ارتقاء خودپنداره تحصیلی دانش‌آموزان در فرآیند آموزشی خواهد شد. لذا، همانطور که گفته شد ادراکات فردی ناشی از محیط مدرسه که در نهایت موجب شناخت محیط مدرسه و ارتقاء محیط روان‌شناختی در مدرسه خواهد شد، تحت تاثیر محیط عینی و ذهنی مدرسه می‌باشند. بنابراین از یافته‌های حاصل از پژوهش پیرامون شاخص‌های عینی و ذهنی محیط مدرسه که بر ادراک محیطی دانش‌آموز اثر گذارند، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: وجود تکنولوژی و امکانات به روز در روند آموزشی، ایجاد امکان تغییر چیدمان کلاسی براساس نوع- فعالیت آموزشی، افزایش فضای سبز، گلها، درختان میوه‌دار (نارنج)، میلمان و نیمکت‌های متنوع در فضای باز حیاط مدرسه، قرارگیری حوض و آبنا (فواره) در حیاط و فضای باز، ایجاد امکان پخش موسیقی مناسب در زمان استراحت دانش‌آموزان، به کارگیری رنگ‌های متنوع و ملایم در ساختار کالبدی مدرسه، وجود نور و تهویه هوای مناسب در تمامی فضاهای مدرسه، قرارگیری گیاه در فضای مطالعه فردی دانش‌آموز (سالن مطالعه) که بر ادراک حس دانش‌آموز (شنوایی-بویایی-بصری-لامسه)

کامل نیا ، حامد (۱۳۹۴). معماری مدارس ایران: گذشته، حال و آینده، مجله هنر معماری (۳۶).
گل، یان (۳۸۹). فضاهای عمومی و زندگی جمعی، مترجم: علی غفاری - محمدصادق سهیلی یور، نشر دانشگاه شهیدبهبشتی، تهران.

یادداشت‌ها

1. Marsh
2. General concept
3. Academic self-concept
4. Non-academic self-concept
5. Environmental and spatial quality
6. Structural and functional quality
7. Subjective quality of the environment
8. McAndrew
9. Carmona & Tiesdell
10. Jan Gehl
11. Climatic comfort

زاهدبابان، عادل؛ کریمیان یور، غفار؛ دشتی، ادریس (۱۳۹۶). نشریه رویکردهای نوین آموزشی، شماره ۲۵، ص ۷۶-۹۱.

سلیمی، اعظم سادات و شبانی شهرضا، امیرحسین. ۱۳۹۴. بررسی و شناخت اصول و مبانی طراحی محیط جهت ارتقاء یادگیری و سلامت روانی دانشجویان، کنفرانس بین‌المللی معماری، شهرسازی، عمران، هنر و محیط زیست؛ افقهای آینده، نگاه به گذشته تهران، دبیرخانه دائمی کنفرانس، ۱-۱۰.

سمیع‌آذر، علیرضا. (۱۳۷۶). تاریخ تحولات مدارس در ایران. تهران: سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور.

طاهر طلوع دل ، محمد صادق ؛ سادات ، سیده اشرف (۱۴۰۰). زیست پذیری در خانه ایرانی ، نشر دانشگاه تربیت دبیرشهرید رجایی، تهران، .

طیابیان، سیده مرضیه؛ حبیب، فرح؛ عابدی، احمد (۱۳۹۰). دیدگاه دانش‌آموزان دبیرستان‌های مطلوب و نامطلوب نسبت به رنگ فضای آموزشی و راه‌های بهبود کیفیت فضای تحصیلی، نشریه نوآوری‌های آموزشی، تابستان ۱۳۹۰، دوره ۱۰، شماره ۳۸، صفحه ۹۳-۱۰۶.

طیابیان، سیده‌مرضیه (۱۳۹۳). انسان و محیط: رویکرد روان‌شناختی به معماری و شهرسازی، نشر دانشگاه آزاد اسلامی (خوراسگان)، چاپ دوم.

طیابیان، سیده مرضیه (۱۴۰۰). پژوهشی در ضرورت طراحی بهینه فضاهای باز و محیط سبز کالبد آموزشی در راستای بهبود ادراک دانش‌آموزان و ارتقاء کیفیت محیط آموزشی (مطالعه موردی: دبیرستان‌های دخترانه شهر اصفهان)، دوفصلنامه معماری و شهرسازی ایران، دوره: ۱۲، شماره: ۲۱: ۱۲۷-۱۳۹.

طیب زاده، کیمیا ؛ اردشیری، مهیار؛ بنزاده، بهاره (۱۳۹۹). بررسی معماری فضاهای آموزشی با تأکید بر ارتقاء کیفیت‌های فضایی (مدارس دخترانه متوسطه دوم شیراز)، نشریه معماری شناسی سال سوم تابستان ۱۳۹۹ شماره ۱۵، صفحه ۵۶-۶۷.

فانی ، حجت الله؛ خلیفه، مصطفی (۱۳۸۹). بررسی رابطه ی ادراک از رفتار معلم با خودپنداره ی تحصیلی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دوره ی راهنمایی شهر شیراز، مجله رهیافتی نو در مدیریت آموزشی ، شماره ۱، ۳۷-۶۴.

کارمونا، متیو؛ تیزدل ، استیو (۱۳۹۷). خوانش مفاهیم طراحی شهری، مترجم: کامران ذکاوت، فرناز فرشاد، نشر دانشگاه شهیدبهبشتی، تهران.

The Effectiveness of Environment Quality of Schools on Students' Academic Self-Concept

Parisa Khayam Nekoui

Ph.D. Candidate in Architecture, Department of Architecture, Ardestan Branch, Islamic Azad University, Ardestan, Iran. Parisakhayam@gmail.com

Bahram Shahedi

Assistant Professor, Department of Architecture, Isfahan(Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran. Bshahedi@yahoo.com (Corresponding Author)

Kazem Yazdi

Faculty member, Department of Architecture, Ardestan Branch, Islamic Azad University, Ardestan, Iran. Yazdi@iauard.ac.ir

Abstract

Introduction and purpose of the research: Since the school environment is the environment for the acquisition of knowledge and all-round development of people, the quality of the school environment affects the positive and negative experience of the students from the school. After that, the students' perception of the school environment becomes the basis for the development of their academic self-concept and increases their trust and confidence in their abilities. Therefore, the aim of the present study is to explain the effect of improving the quality and environmental perception of the school environment on the academic self-concept of students from a phenomenological point of view.

Research method: The current research is qualitative (exploratory) with a descriptive phenomenological approach. The method of data collection was using available authentic documentary sources and semi-structured interviews with students of selected schools in Isfahan city, and the collected information was presented based on the Clayse analysis method in Atlas TI software. (^)

Findings: The presence of suitable facilities in the school will increase the subjective and objective indicators of the environment, the academic attitude of the students also has a positive effect, and in fact these things have an effect on the individual as environmental stimuli in the school environment.

Conclusion: The results of the research indicate that by considering the indicators of the objective and subjective quality of the environment and improving the physical environment of the school based on its spatial qualities, it is effective on the individual's environmental perception, it can be related to the students' feelings towards the school environment and their judgment. It created a positive effect on itself, which will ultimately improve the academic self-concept of students.

Keywords: schools, environmental quality, environmental perception, academic self-concept, students